

Мороз С. М.
Національний авіаційний університет

ФОРМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ У ВНЗ II РІВНЯ АКРЕДИТАЦІЇ

У статті визначено та охарактеризовано найпоширеніші організаційні форми навчально-виховної діяльності студентів вищих навчальних закладів II рівня акредитації, які сприяють формуванню професійно значущих якостей та соціальної активності студентів.

***Ключові слова:** форми організації навчально-виховної діяльності, функції організаційних форм навчання, професійно значущі якості.*

Сучасний період розвитку суспільства в нашій країні, на жаль, характеризується деякою невизначеністю, нестабільністю в політиці, економіці, і, як наслідок, в освіті, котра є своєрідним індикатором стану соціально-економічного, культурного рівнів розвитку будь-якого суспільства. Економічна галузь протягом останніх десятиліть зазнала чи не найпотужнішого впливу політичних, економічних, юридичних реформ. За цих умов проблема підготовки студентів з напрямом “Економіка підприємництва” – професійно грамотних, конкурентоспроможних не лише на вітчизняному, а й на світовому ринках праці, що володіють фаховими знаннями та мають у своєму арсеналі необхідні для успішної трудової діяльності професійно значущі якості, набуває особливої актуальності

В умовах розбудови незалежної демократичної держави, що прагне інтегруватися до світового економічного простору, все більшого значення набуває якісна професійна освіта молоді, духовно-патріотичне виховання та формування соціально активної особистості, здатної мислити творчо й перспективно. Духовне відродження суспільства потребує проведення кардинальних реформ у всіх сферах діяльності вищих навчальних закладів II рівня акредитації, головним завданням яких є підготовка висококваліфікованих фахівців середньої ланки. Це викликає посилену увагу до розробки та раціонального впровадження в освітній процес ефективних педагогічних форм – як традиційних, так і інноваційних, з метою підвищення ефективності формування професійно значущих якостей студентів ВНЗ II рівня акредитації з напрямом “Економіка підприємництва”.

Аналіз наукової розробленості та публікацій з проблеми дослідження засвідчує, що до характеристики традиційних та інноваційних форм навчання зверталися такі вчені, як В. Вербило [2], В. Галузинський [3], М. Євтух [4], М. Іваніцин [8], М. Левочко [6], Н. Мойсеюк [7], В. Христіановський [8], В. Шевченко [8] та ін.

Однак, незважаючи на наявність чималої кількості праць, присвячених висвітленню різних аспектів цієї проблеми, питання раціонального добору та

поєднання традиційних та інноваційних форм навчання з метою ефективного формування професійно значущих якостей та соціальної активності студентів у ВНЗ II рівня акредитації залишається недостатньо розробленим.

Актуальність та практичне значення вирішення цієї проблеми з метою підвищення якості освітнього процесу спонукали нас здійснити наукове дослідження.

Мета статті полягає у визначенні та характеристиці основних організаційних форм навчально-виховної діяльності студентів ВНЗ II рівня акредитації, що сприяють ефективному формуванню їх професійно значущих якостей.

Процес формування майбутнього фахівця є поступовим та неперервним і триває впродовж усього життя особистості, зазнаючи впливу різних соціальних, культурних, політичних, економічних факторів. Студент, як повноцінний суб'єкт освітньо-виховного процесу, збагачується знаннями, на їх основі формує уміння й навички, професійно значущі та особистісні якості, що складають його соціальну та професійну компетенцію, і, таким чином, перетворюється на суб'єкта суспільної та професійної діяльності та інтегрується до соціокультурного середовища. Процес становлення професійно- та суспільно-активного суб'єкта відбувається поетапно. Його можна відобразити у вигляді взаємозв'язку чотирьох етапів: мотиваційно-цільового, пізнавального, діяльнісного та продуктивно-творчого.

У Національній доктрині розвитку освіти (Україна XXI століття) зазначається, що основною метою вітчизняної освіти є піднесення її до рівня розвинутих європейських країн [9, с. 4].

Досягнення цієї мети можливе лише за умов впровадження в освітньо-виховний процес організаційних форм навчання, спрямованих на становлення фахової компетентності, професійної та соціальної активності студентів ВНЗ II рівня акредитації з напрямку "Економіка підприємництва".

Інформатизація, глобалізація суспільства покликали до життя зміни в засобах педагогічної комунікації, формах і методах педагогічної взаємодії. Результати психолого-педагогічних досліджень переконливо засвідчують, що зростанню рівня професійної майстерності й компетентності майбутніх фахівців сприяє впровадження активних форм і методів навчання, раціональне та доцільне поєднання традиційних та інноваційних форм навчання, що моделюють ситуації майбутньої професійної діяльності.

Перш ніж перейти до характеристики організаційних форм навчання, вважаємо доречним дати короткий історичний огляд розвитку форм організації навчання, з'ясувати сутність цього поняття та визначити його основні функції.

Щодо історичного аспекту, слід зазначити, що форми організації

навчання пройшли довгий шлях розвитку. Так, у школах Стародавнього Світу практикувалося індивідуальне навчання. У Середні Віки навчальні заняття проводилися з невеликими групами учнів. З розширенням наукових знань та розвитком виробництва виникла потреба у нових формах навчання. Здійснюється перехід до класно-урочної системи навчання, яку вдосконалив і вперше теоретично обґрунтував відомий педагог Я. А. Коменський. Психологічні та дидактичні основи цієї системи розробляли Й. Г. Песталоцці, Й. Ф. Гербарт, Ф. А. Дістервег, К. Д. Ушинський. У XVIII – XIX століттях, незважаючи на недоліки, вона стала панівною в багатьох країнах. Наприкінці XIX – на початку XX століття активізувалися пошуки можливостей індивідуалізації навчання, розвитку творчої особистості учнів [5, с. 348].

У сучасній дидактиці досі не існує чіткого розмежування понять “форми” та “методи” навчання. Часто одне й теж явище, наприклад, ділову гру одні дослідники називають формою, а інші – методом навчання. Це пояснюється відсутністю чіткого розуміння поняття “форма”.

З латини “форма” означає зовнішній вигляд, зовнішній обрис. Тобто форма навчання характеризує зовнішній бік організації навчального процесу : час і місце навчання, способи його організації, наповненість груп.

“Форма навчання – це система організації навчальної роботи, що має певну структуру, чітко визначений порядок і режим проведення занять” [2, с. 150].

Таким чином, форма навчання – це методично організована, змістовно насичена система взаємодії викладача та студентів, що реалізується як органічна єдність змісту, засобів і методів навчання. Кожне окреме заняття, що проводиться в будь-якій формі (лекція, практичне, семінарське заняття і т.д.), дає змогу набути певних конкретних знань, сформувати певні вміння, навички, професійно значущі якості. Виважено підібрана система різноманітних форм навчання для вивчення модуля чи розділу навчальної дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” вимагає застосування різноманітних знань, вмінь та навичок, формує системні знання та професійно значущі якості студентів.

Залежно від навчально-виховних цілей (оскільки “педагогічний процес – процес виховуючий” [2, с. 19]), структури спілкування між викладачем та студентом науковці по-різному класифікують форми навчання. Тривалий час розповсюдженим був розподіл форм навчання на фронтальні, групові та індивідуальні. Але така класифікація є неповною та має суттєві недоліки, оскільки не враховує багатьох аспектів організації навчально-виховної діяльності. Зокрема, відсутні парні й колективні навчальні заняття, крім того, існує невизначеність щодо критеріїв саме такого розподілу, адже на фронтальному занятті здійснюється індивідуальна робота, коли кожен має

окреме завдання або ж заняття, на якому кожен працює індивідуально, не можна вважати фронтальним.

Більш ґрунтовною є класифікація, в основу якої покладено критерій домінуючих цілей засвоєння знань, формування вмінь, навичок, професійно значущих якостей. Ці цілі існують не відокремлено одна від одної, а в сукупності (наприклад, засвоюючи та осмислюючи нові знання, студенти систематизують та закріплюють попередній інформаційний досвід, а на етапі узагальнення й контролю можуть збагачуватися новою інформацією).

Щодо основних функцій організаційних форм навчання, ми виділяємо такі:

- навчально-виховна;
- стимулююче-розвивальна;
- індивідуалізуюче-об'єднуюча;
- організаційно-методична.

Всі ці функції взаємопов'язані, адже і самі форми навчально-виховної діяльності не існують ізольовано, а стосовно одна до одної виконують комплексну функцію: на основі будь-якої форми навчання викладач може використати складові інших форм з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Таким чином, збагачення знаннями, формування вмінь, навичок та професійно значущих і особистісних якостей може відбуватися на лекції, практичному чи семінарському занятті, конференції, ігрових формах навчання, під час складання заліку та іспиту.

Поширеною формою організації навчально-виховного процесу у ВНЗ II рівня акредитації є лекції. За віковими психологічними особливостями студенти коледжів (Промислово-економічний коледж НАУ, Коледж інформаційних технологій та землевпорядкування НАУ, Криворізький коледж НАУ, Кременчуцький льотний коледж НАУ) – це ранньоюнацька вікова група – здатні утримувати увагу протягом тривалого часу з метою сприйняття, обробки та засвоєння інформації. Однак, кожну лекцію необхідно збагачувати прийомом бесіди для активізації мисленнєвої діяльності студентів, адже “активність у психолого-педагогічній літературі пов'язується з поняттям “діяльність” [2, с. 147].

М. А. Бердяєв писав : “Мои способности обнаруживались лишь тогда, когда умственный процесс шел от меня, когда я был в активном и творческом состоянии” [1, с. 218]. Домінувати мають настановчі, проблемно-оглядові та оглядово-орієнтувальні лекції [2, с. 100].

На думку В. Галузинського, особливостями лекцій є популярний виклад теоретичного матеріалу, чергування монологу викладача з елементами бесіди, короткочасними рольовими сюжетами, демонстрацією наочності і

т.д. [3, с. 125].

Узагальнення, закріплення і систематизація знань є основною метою оглядових лекцій, консультацій, головним завданням яких є виділення ключових положень матеріалу, що сприяє його системному засвоєнню і осмисленню.

Якщо студенти вже знайомі з навчальним матеріалом, інформація доступна з багатьох джерел і є нескладною для сприйняття, можна обрати таку форму заняття, як дискусія або конференція. У цьому випадку особливого значення набуває підготовча робота: чітко і грамотно сформульовані теми та визначені основні аспекти доповідей, запропоновано якнайповніший список основної та додаткової літератури. Функція викладача полягає у постійній підтримці зворотного зв'язку – поданні коректних коментарів та зауважень, створенні узагальнюючих висновків та визначенні вектору подальших досліджень.

Продовжувати роботу, започатковану на лекціях та конференціях, покликані семінарські заняття. Вони будуються на основі глибоких, ґрунтовних знань теоретичного матеріалу. Основна дидактична мета семінару – удосконалення, систематизація й закріплення знань, розвиток самостійної діяльності, здатності аргументувати свою думку, що переводить знання у нову якість – переконання. Н. Мойсеюк вважає, що “ціль і специфіка семінарів в тому, щоб активізувати самостійну роботу учнів над навчальною і додатковою літературою і тим самим спонукати їх до глибшого осмислення і розширення знань з теми, яка вивчається” [7, с. 290]. Під час проведення семінарів застосовуються дискусійні методи, що сприяють формуванню таких професійно значущих якостей, як здатність відстоювати свою позицію, креативність, здорова амбітність, лідерські здібності та вміння працювати в команді, комунікабельність та толерантність, самостійність та соціальна активність.

Вдячною організаційною формою освітнього процесу є диспут, суттю якого є обговорення антагоністичних поглядів. Зрозуміло, що необхідною умовою застосування диспуту є, крім знання методики його проведення, бездоганне володіння студентами матеріалом високого наукового рівня, сформованість світоглядних основ особистості, високий рівень мовленнєвої і загальної культури особистості, наявність у структурі особистості таких якостей, як впевненість в собі, вміння аргументовано відстоювати свою думку.

Формування вмінь, навичок, професійно значущих та особистісних якостей активно відбувається на практичних заняттях. Практичне заняття – це така форма організації навчально-виховного процесу, за якої студенти мають можливість застосовувати засвоєні знання у практичній діяльності. Під час підготовки та виконання практичних завдань та вправ студенти

мають можливість демонструвати рівень своєї підготовки, фіксувати “білі плями” в ній з метою подальшої корекції своєї діяльності, а також активізувати діяльність одногрупників. Крім того, практичне заняття дає можливість кожному студенту максимально проявляти креативність та самостійність. З огляду на це, стає очевидним і незаперечним виняткова ефективність практичних занять, адже реформування системи освіти згідно з рекомендаціями Болонської конвенції передбачає її вдосконалення саме в напрямі розвитку творчого мислення, самостійності в оволодінні знаннями, формуванні вмінь та професійно значущих якостей.

Ми погоджуємося з думкою В. Вербило, що “основними цілями проведення практичних занять є:

- закріплення і поглиблення теоретичних знань, прищеплення практичних умінь і навичок;
- формування професійних якостей та організаторських здібностей фахівця;
- навчання практичного застосування різноманітної обчислювальної техніки;
- освоєння практичного застосування інструктивної літератури” [2, с. 102]. Слід додати, що практичні заняття виконують також контролюючу функцію.

На думку М. Левочко, “колективні форми організації навчання (проведення семінарів, конференцій, екскурсій, зустрічей з гуртківцями) розвивають навички мовлення та фахового спілкування, сприяють формуванню власної думки студентів” [6, с. 11].

Встановлення зворотного зв'язку та контроль засвоєння знань студентами з метою подальшої корекції навчально-виховного процесу, як взаємопов'язаної діяльності викладача та студентів, здійснюється у формі співбесіди, заліку, іспиту.

Співбесіда – це індивідуальне спілкування викладача та студента, метою якого є з'ясування рівня осмислення знань, сформованості вмінь та професійно значущих якостей студентів, а також підвищення цього рівня. За умов використання такої організаційної форми навчання чи не найповніше реалізується принцип індивідуалізації навчання, хоча суттєвим недоліком є те, що поза увагою залишається соціальна активність студентів.

Згідно з навчальними планами Міністерства освіти і науки, формою контролю знань, умінь, навичок з навчальної дисципліни “Українська мова (за професійним спрямуванням)” є диференційований залік. Ми практикуємо його проведення у присутності групи чи підгрупи, що стимулює та активізує діяльність студентів, процес контролю набуває максимальної об'єктивності.

Одержати підсумок навчально-пізнавальної діяльності, що здійснювалася протягом навчального курсу (навчальний рік чи кілька років),

дає змогу така організаційна форма, як іспит. Викладач має змогу скористатися різноманітними методами та прийомами: усні чи письмові відповіді на питання, виконання контрольних робіт, моделювання ситуацій професійної діяльності, складання документації, розв'язування тестів тощо. Крім репрезентації знань, рівня сформованості вмінь та навичок, іспит дає змогу студентові виявити такі професійно значущі та особистісні якості, як організованість, компетентність, наполегливість у досягненні мети, креативність, здатність до творчого, аналітичного, системного мислення.

Висновок. Отже, інтенсифікація процесів сучасного суспільного життя, ринкова економіка, посилені вимоги ринку праці до конкурентоспроможного фахівця вимагають переорієнтації всіх аспектів освітнього процесу. Оскільки, як уже зазначалося, головне завдання освітньо-виховного процесу – сприяти формуванню самостійної, творчої, соціально-активної особистості, то і в доборі форм навчання слід віддавати перевагу тим формам, які вимагають від студента не демонстрації свого рівня заради отримання високого балу, а формують у свідомості потребу зацікавити, мотивувати діяльність оточуючих. Таким чином, студент перетворюється на активного діяча, усвідомлює свою значущість як повноцінної особистості, здатної позитивно перетворювати дійсність. Найбільш вдячними з цього погляду є колективні та ігрові форми організації навчально-виховного процесу. Студенти, об'єднані колективом, усвідомлюють взаємозалежність та необхідність співпраці для успішного вирішення поставленого завдання. Формуються такі професійно значущі та особистісні якості, як організованість, відповідальність, практичність, здорова амбітність та конкурентоздатність, самокритичність та самодисципліна, ініціативність та лідерські здібності, креативність, інтелігентність, комунікабельність, відкритість та готовність до співпраці, здатність працювати в команді.

Детальна характеристика цих форм організації навчально-виховного процесу складає перспективу подальших досліджень.

Використана література:

1. *Бердяев Н. А.* Философия неравенства. Письма к недругам по социальной философии // Русская философия собственности. – Санкт-Петербург, 1993. – С. 218.
2. *Вербилко В. О.* Теоретико-методологічні засади підвищення ефективності навчання економістів : монографія / Кабінет Міністрів України, Нац. аграрний ун-т ННІ бізнесу. – К. : НАУ, 2007. – 260 с.
3. *Галузинский В. М.* Психология и педагогика. Методика комплексного изучения. – К., 1989. – 293 с.
4. *Галузинський В. М.* Педагогіка: теорія та історія / Галузинський В. М., Євтух М. Б. – К. : Вища школа, 1995. – С. 6.
5. *Гончаренко С. У.* Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 374 с.
6. *Левочки М. Т.* Професійна підготовка молодших спеціалістів з бухгалтерського обліку у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук. – К., 2003. – 20 с.

7. *Мойсеюк Н. С.* Педагогіка : навчальний посібник. – 4-е видання, доповнене, 2003 р. – 615 с.
8. Науково-практичні аспекти організації навчальної і методичної роботи в університеті / В. П. Шевченко, В. В. Христіановський, М. П. Іваніцин [та ін.] ; В. П. Шевченко (заг. ред.); Донецький нац. ун-т. – Донецьк : ООО “Юго-Восток” ЛТД, 2004. – 256 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти Україна ХХІ століття // Освіта України. – 2001. – № 29. – С. 4.

Мороз С. М. Формы учебно-воспитательной деятельности и их значение при подготовке студентов высших учебных заведений II уровня аккредитации.

В статье определены и охарактеризованы самые распространенные организационные формы учебно-воспитательной деятельности студентов высших учебных заведений II уровня аккредитации, которые способствуют формированию профессионально значимых качеств и социальной активности студентов.

Ключевые слова: формы организации учебно-воспитательной деятельности, функции организационных форм обучения, профессионально значимые качества.

MOROZ S. M. Forms of teaching education activity and their value at preparation of students of higher educational establishments of the II level of accreditation.

In the article certain and described the most widespread organizational forms of teaching education activity of students of higher educational establishments of the II level accreditations which are instrumental in forming professionally of meaningful qualities and social activity of students.

Keywords: forms of organization of teaching education activity, functions of organizational forms of teaching, professionally meaningful qualities.

Моруга К. О., Ільїна О. М.
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
Лимар Л. В.
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Автори статті розглядають активізацію пізнавальної діяльності студентів необхідною умовою для успішного вивчення іноземної мови у немовних ВНЗ. У статті підкреслюються переваги використання рольової гри, реальних комунікативних ситуацій, що підвищує інтерес та мотивацію студента, необхідну для успішного вивчення іноземної мови. Для того щоб досягти успішного результату навчання, автори пропонують об'єднати класичну методіку, психологічний підхід та різноманітні сучасні інтерактивні методіки викладання іноземних мов.

Ключові слова: мотивація, індивідуальний підхід, інтерактивне навчання, діяльність, спілкування, планування, актуальність.

Активізація пізнавальної діяльності студентів у вивченні іноземних мов є необхідною запорукою високої якості отриманих знань. Студент, який